



Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Tillgänglighetsanpassning av skyddade naturområden

– möjligheter och hinder

Accessibility in protected nature areas – difficulties and possibilities

Charlott Johansson



Självständigt arbete • 15 hp
Landskapsingenjörsprogrammet
Alnarp 2015

Tillgänglighetsanpassning av skyddade naturområden – möjligheter och hinder

Accessibility in protected nature areas – difficulties and possibilities

Charlott Johansson

Handledare: Åsa Bensch, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Examensarbete i landskapsarkitektur inom landskapsingenjörsprogrammet

Kurskod: EX0793

Program/utbildning: Landskapsingenjörsprogrammet

Examen: Landskapsingenjör, kandidatexamen i landskapsarkitektur

Ämne: Landskapsarkitektur

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: Januari 2015

Omslagsbild: Charlott Johansson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Tillgänglighetsanpassning, skyddade naturområden, Sverige

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Förord

Det här examensarbetet är skrivet inom landskapsingenjörsprogrammet vid Sveriges lantbruksuniversitet i Alnarp. Arbetet omfattar 15hp och är skrivet inom ämnet landskapsarkitektur.

Jag vill tacka alla er som har gjort det möjligt för mig att utföra mitt examensarbete. Tack Agneta Säfsten, Camilla Näsström, Cecilia Backe, Jan Erik Johansson, Janne Wallgren, Karolina Vessby, Magnus Mattisson, Marie Sager och Pär-Ola Borgestig för att ni har tagit er tiden att svara på mina frågor! Ni har gett mig kunskaper om tillgänglighetsanpassningar i skyddade naturområden som jag kommer ha stor nytta av. Tack Märith Jansson för att du funnits där för att svara på alla frågor som kommit upp angående hur jag ska utforma arbetet. Jag vill också tacka min mor Magdalena Johansson och min fästman Mattias Zetterlund för att ni stöttat mig och läst igenom mitt arbete så att jag kunnat förbättra det.

Till sist vill jag tacka min handledare Åsa Bensch för all tid du lagt ned, för alla goda råd och för att du funnits där och stöttat mig hela arbetet igenom. Utan dig hade jag inte fått samma kvalitet på arbetet. Ditt stöd har gett mig en drivkraft att utföra mitt arbete och du har hjälpt mig att inte ge upp hoppet under arbetets gång.

Alnarp 2014

Charlott Johansson



Sammanfattning

Sverige är ett land rikt på natur, men i naturen finns inte möjligheten för alla att ta sig fram. Möjligheterna att få uppleva Sveriges natur kan vara svåra för en person med nedsatt rörelseförmåga om naturen inte blir tillgänglighetsanpassad. Av Sveriges invånare över 16 år har 560 000 personer en nedsatt rörelseförmåga. Alla borde ha möjligheten att se och uppleva naturen vi har i vårt land.

Syftet med detta arbete är att undersöka vilka problem respektive möjligheter det finns att tillgänglighetsanpassa i skyddade naturområden för rörelsehindrade. Målet är att ge en bild av vad som behöver beaktas vid planering, anläggning och skötsel av dessa platser. I arbetet undersöks också behovet av att tillgänglighetsanpassa skyddade naturområden. Om behovet finns utgör det en anledning till att göra Sveriges skyddade natur mer tillgänglig.

Resultatet är baserat på en fallstudie. I fallstudien studerades platser och intervjuades personer i Uppsala kommun och Lunds kommun. Tre personer kontaktades från varje kommun. De tre personerna arbetar med tillgänglighetsanpassningar i naturområden på olika sätt som att ge rådgivning vid tillgänglighetsanpassningar, förvalta kommunens naturreservat eller arbeta med friluftsliv i kommunen. Kvalitativa intervjuer och ett platsbesök i varje kommun har genomförts. I Uppsala kommun genomfördes en kvalitativ intervju i samband med ett platsbesök. Med de två övriga personerna som kontaktades i Uppsala kommun genomfördes också kvalitativa intervjuer. I Lunds kommun utfördes platsbesöket separat, varefter frågor som uppstod vid platsbesöket och generella frågor om tillgänglighetsanpassning i skyddade naturområden skickades till en av personerna i Lunds kommun. Med de två resterande personerna som kontaktades i Lunds kommun genomfördes kvalitativa intervjuer på samma sätt som i Uppsala kommun. I fallstudien kontaktades även Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Uppsala län via mail för att svara på frågor.

Undersökningen visar att behovet finns att tillgänglighetsanpassa skyddade naturområden i Sverige. Hindren vid tillgänglighetsanpassningarna är främst brist på pengar, kommunikationssvårigheter, avståndet till naturområdena, syftet med att bevara områden, bristande information om områdena och att vissa besökare tycker att en tillgänglighetsanpassning stör naturupplevelsen. Det finns många fysiska hinder såsom uppstickande rötter, löv på vägar, våta partier och växande vegetation. Fysiska hinder går att åtgärda med tekniska lösningar, men det kostar pengar. Möjligheterna är främst att en tillgänglighetsanpassning gynnar de flesta besökarna, den gynnar folkhälsan för de som får det lättare att komma ut i naturområdet, ger personer med nedsatt rörelseförmåga valmöjligheten att vistas i naturen och kan minska slitaget på naturen.

Det finns lösningar för att minska de hinder och problem som uppstår. För att finansiera en tillgänglighetsanpassning finns bidrag att söka. En lösning på problemet med att vissa besökare tycker att en tillgänglighetsanpassning stör naturupplevelsen kan vara zonering. Det vill säga att ett område indelas i zoner där anpassningen skiljer sig från väl tillgänglighetsanpassad till helt orörd natur. Det är bra att vara medveten om de hinder som finns, men att fokusera på möjligheterna.

Abstract

Sweden is a land rich in nature, but not everybody has the opportunity to get around in it. It can be hard to experience the nature for people with a reduced mobility if the nature is not made accessible for them. In Sweden there are 560 000 people over the age of 16 who have a reduced mobility. Everybody should have the opportunity to see and experience the nature in Sweden.

The purpose with this bachelor thesis is to investigate the possibilities and the difficulties to make the nature accessible for people with a reduced mobility. The target is to convey an image of what needs to be considered when planning, establishing and managing these places. The need of accessibility in protected nature is investigated too. If there is a need, that would constitute a reason to make the protected nature areas in Sweden more accessible.

The result is based on a case study. In the case study, sites were studied and persons interviewed in Uppsala municipality and Lund municipality. Three people were interviewed from each municipality. The three people work with accessibility in nature areas in different ways, one with consultancy for availability, the other takes care of the nature reserves in the municipality and the third works with the municipal recreation. Qualitative interviews and site visits were conducted in each municipality. In Uppsala municipality a qualitative interview were conducted in connection with the site visit. Qualitative interviews were held with the other two persons that were contacted in Uppsala municipality too. In Lund municipality the site visit was conducted separate, then the questions that emerged at the site visit and general questions about accessibility in protected nature areas were sent to one of the persons in Lund municipality. With the two remaining persons in Lund municipality qualitative interviews were held the same way as in Uppsala municipality. The Swedish Environmental Protection Agency and Uppsala County were contacted in the case study to answer questions by mail.

The study shows that there is a need of making the protected nature areas in Sweden more accessible. The difficulties is primarily lack of funds, communication difficulties, the remoteness of the nature areas, the purpose to protect the nature area, lack of information about the nature area and that some visitors think that an accessibility adaption alloy the nature experience. There are many physical difficulties such as protruding roots, leafs on the roads, soggy portions, and growing vegetation. The physical difficulties can be solved with technical solutions, but it costs money. The primary possibilities is that the accessibility adaption benefits most visitors, it promotes the health for those who find it easier to get out into nature, it gives people with a reduced mobility the option to spend time in nature and it can reduce wear on the nature area.

There are solutions to reduce the difficulties that emerge. To ease the problem of high costs it is possible to apply for subsidies. To solve the problem that some visitors thinks that an availability adaption alloy the nature experience zonation can be a solution, which means that the area is divided into zones where the accessibility differs from very accessible to untouched nature. It is good to be aware of the difficulties but to focus on the possibilities.

Innehållsförteckning

Förord	III
Sammanfattning	IV
Abstract	V
1. Inledning	1
Bakgrund	1
Syfte	2
Frågeställningar	2
Metod	3
Avgränsning	4
2. Litteraturstudie	5
Naturreservat, Natura 2000 och nationalparker	5
För- och nackdelar med att tillgänglighetsanpassa naturområden	6
Vad säger lagen?	7
3. Resultat	10
Upplägg av intervjuerna	10
Intervjufrågor	12
Sammanfattning av intervjusvar	15
<i>Finns det ett behov av att tillgänglighetsanpassa naturområden?</i>	15
<i>Hinder och utmaningar</i>	16
<i>Möjligheter</i>	17
<i>Specifika saker som är viktiga att tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden</i>	19
Resultat från diskussion kring bilder	20
4. Diskussion	26
Metodreflektion	28
Fortsatta studier	29
5. Referenser	30

1. Inledning

Bakgrund

Det första året under min utbildning på SLU i Alnarp var jag på en föreläsning om tillgänglighetsanpassningar av lekplatser. Jag minns särskilt en bild föreläsaren visade. En flicka med nedsatt rörelseförmåga stod med rullator och tittade på när de andra i hennes klass lekte på en nyanlagd lekplats på skolan. Den invigdes samma dag och den var fin, enda problemet var att hon själv inte kunde använda den. En stark känsla av orättvisa växte inom mig. Då började mitt intresse för tillgänglighetsanpassning.

Alla ska ha samma rättigheter, det är något vi borde sträva efter. Tillgänglighetsanpassningar för funktionsnedsatta kan hjälpa oss att nå det målet (Socialdepartementet 2008). Det kommer ständigt nya lagar och politiska texter som ökar möjligheterna för funktionsnedsatta. 2009 anslöt sig Sverige till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Socialstyrelsen uå). Konventionens syfte är att undanröja hinder för personer med funktionsnedsättning ifall hindren motverkar deras möjlighet att kunna utnyttja sina mänskliga rättigheter (Socialstyrelsen uå). Andra exempel på texter för ökad tillgänglighet är regeringens proposition 1999/2000:79 *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken*, Skrivelse 2012/13:51 *Mål för friluftslivet* och regeringens proposition 2013/14:198 *Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering*.

Sverige är ett land rikt på natur. Jag har mött flera personer från länder där det inte finns lika mycket natur som sagt att Sveriges natur är otrolig. Själv är jag tacksam över att ha naturen nära var jag än befinner mig. För mig är naturen inte bara vacker, jag kan finna ett lugn i den och jag blir ofta fascinerad över hur mäktig och vacker den är. Ett exempel på vad den svenska naturen kan erbjuda är utsikten över nationalparken Björnlandet som visas i bilden på nästa sida. Vi borde värna om den natur vi har och vara stolta över den. Jag tycker att alla borde ha chansen att uppleva de värden Sveriges skyddade naturområden kan erbjuda, men alla har inte samma möjligheter att göra det. I Sverige har 560 000 personer över 16 år en nedsatt rörelseförmåga, 130 000 personer använder rullstol och 250 000 använder rullator (Funka Nu 2014). För många av dem kan det vara svårt att ta sig ut i våra naturområden vilket jag tycker är orättvist. Borde inte de också ha samma möjligheter att uppleva Sveriges skyddade natur?

Med det här arbetet vill jag lära mig vilka möjligheterna och hindren är vid tillgänglighetsanpassningar i skyddade naturområden. Min förhoppning är att arbetet kommer ge en ökad förståelse för hur naturen kan tillgängliggöras för fler människor.



Foto 1. Utsikten från en plats i Björnlandets nationalpark kallad Björnbergsutsikten. Foto: Charlott Johansson.

Syfte

Syftet med det här arbetet är att undersöka vilka hinder respektive möjligheter det finns vid tillgänglighetsanpassning i naturområden. Målet är att kunna ge en bättre bild av vad som behöver beaktas vid planering, anläggning och skötsel av dessa platser. Det syftar även till att belysa ifall det finns ett upplevt behov av att göra naturen mer tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga.

Med ordet naturområde menas nationalparker, Natura 2000 områden och naturreservat.

Att ha en nedsatt rörelseförmåga innebär att den motoriska förmågan är begränsad vilket ställer vissa krav den fysiska miljön (Specialpedagogiska skolmyndigheten 2015). För att göra en plats tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga krävs det att underlaget är fast och jämt samt att inga branta lutningar, trappor eller trånga passager förekommer (Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam 2013).

Frågeställning

- Vilka möjligheter respektive hinder finns det för att öka tillgänglighetsanpassningen i svenska naturområden?

Metod

Arbetet inleds med en kort litteraturgenomgång där argumenten för och emot tillgänglighetsanpassningar i skyddade naturområden tas upp och vilka lagar som gäller vid tillgänglighetsanpassning av naturområden. Naturreservat, nationalpark och Natura 2000 kommer också att definieras.

Litteraturgenomgångens syfte är att ge mig och läsaren en större förståelse för ämnet innan jag försöker besvara mina frågor.

Metoden kommer att bestå av två fallstudier där behovet av, hindrena samt möjligheterna vid tillgänglighetsanpassning av naturområden i Uppsala kommun och i Lunds kommun undersöks. Kommunerna Uppsala och Lund har valts eftersom det är två kommuner där de arbetat mycket med tillgänglighet och jag har en god kännedom om båda platserna. Kommunerna har olika förutsättningar vilket kan bidra till att svaren skiljer sig. Naturen omkring Uppsala består till stor del av skog och det är mer natur mellan bebyggelsen. Lunds kommun har till stor del åker utanför bebyggelsen och avstånden mellan bebyggelsen är kortare än i Uppsala. Kommunerna skiljer sig även genom att de ligger på olika breddgrader i landet.

I fallstudien kommer tre personer från varje kommun att kontaktas. Personernas yrkesroller ska skilja sig något för att ge en bredare bild av vilka hinder och möjligheter det finns vid tillgänglighetsanpassning av skyddade naturområden. De tre personerna kommer att arbeta med rådgivning vid tillgänglighetsanpassningar, förvalta kommunens naturreservat eller arbeta med friluftsliv i kommunen. Alla intervjuade personer kommer att ha kommit i kontakt med tillgänglighetsanpassningar i naturområden i sitt arbete. Naturvårdsverket kommer även att kontaktas för att fastställa ifall de upplever att det finns ett behov av att tillgänglighetsanpassa skyddade naturområden.

När det är möjligt kommer intervjuer att utföras efter metoden Kvale (1997) beskriver. Intervjuerna kommer att vara kvalitativa, halvstrukturerade och indelade efter ämnen. Under varje ämne kommer det finnas förslag på frågor kring ämnet, men frågorna kommer framförallt styras av det den intervjuade personen berättar. Intervjuerna enligt Kvales metod liknar ett vardagligt samtal där den intervjuades eget perspektiv framhålls. Den här metoden kommer att vara fördelaktig i det här arbetet eftersom en större förståelse ges för vilka hinder och möjligheter de olika intervjupersonerna kommit i kontakt med. Genom att inte ha allt för styrda frågor kommer det finnas utrymme för olika svar och olika tolkningar på frågorna. Hinder kan vara både direkta fysiska hinder eller försvårande indirekta hinder. Hur frågan tolkas bestämmer den intervjuade personen. För att underlätta sammanställningen kommer intervjuerna att spelas in ifall den intervjuade personen tillåter det. Ifall någon av kontaktpersonerna inte har möjlighet att genomföra en intervju skickas istället frågorna via mail. Uppkommer frågor på de svar kontaktpersonen uppgivit skickas även de frågorna till denne.

Svaren kommer att sammanställas i olika steg. Först transkriberas intervjun. För att få mer struktur på arbetet delas intervjun upp i olika ämnen. Svaren sammanställs i en löpande text indelad efter behovet av, hindren med, möjligheterna till och vad som kan vara bra att tänka på vid tillgänglighetsanpassning. Först kommer intervjupersonerna beskrivas därefter framförs deras svar. Svaren kommer att vara anonyma. Texten kommer vara löpande utan referenser. Där det är nödvändigt för resultatet kommer det framhållas ifrån vilken kommun svaren har getts.

Avgränsning

Eftersom jag inte är insatt i vad ett naturområde behöver för att underlätta de hinder som finns vid olika funktionsnedsättningar kommer en avgränsning att göras där endast tillgänglighetsanpassning för personer med en nedsatt rörelseförmåga undersöks. Det finns en risk att arbetet blir för stort om denna avgränsning inte görs. En avgränsning är också att undersökningen endast beaktar de hinder och möjligheter som finns i Sverige.

Endast åsikterna från de som arbetar med att planera och tillgänglighetsanpassa naturområden kommer att beaktas. Åsikterna från brukarna tas alltså inte upp eftersom att det skulle bli ett allt för omfattande arbete att utföra under den begränsade tid jag har.

2. Litteraturstudie

Naturreservat, Natura 2000 och nationalparker

Naturreservat, Natura 2000 och nationalparker är tre olika skyddsformer av mark- eller vattenområden. I naturreservat finns det olika regler beroende på vilket syftet är med att skydda platsen (Naturvårdsverket 2014a). Syftet kan vara att bevara biologisk mångfald, bevara en skyddsvärd arts habitat eller spara värdefulla naturmiljöer eller naturområden för friluftslivet (Miljödepartementet 2014). Det är tillåtet att utforma vandringsleder, parkeringsplatser och vägar förutsatt att syftet med området främjas av det, även ingrepp såsom röjning, gallring eller slätter får utföras på samma villkor (Miljödepartementet 2014). Naturreservaten kan vara offentliga eller privatägda och beslutet att bilda ett naturreservat tas av Naturvårdsverket i samråd med markägare eller andra berörda (Naturvårdsverket 2014b).

Länsstyrelsen i Uppsala (uå a) skriver att naturreservat inte bara finns för att skydda hotade växter och djurarter, utan även för att vi människor ska få uppleva en vacker och opåverkad natur. Variationen i reservaten är stor. Några exempel på vad Naturreservat i Uppsala kommun erbjuder är Ekbäcken med varierad skog, en mosse och ett gammalt gravfält från järnåldern (Länsstyrelsen i Uppsala uå b), Ersta, en skog som erbjuder en unik flora och möjligheten att se olika skogslevande fåglar (Länsstyrelsen i Uppsala uå c) och Hjälstaviken med sitt rika fågelliv (Länsstyrelsen i Uppsala uå d).

Naturvårdsverket (2014c) skriver att Natura 2000 är ett skydd inom EU som framförallt har till syfte att stoppa utrotningen av habitat och arter. De skriver att det är ett nätverk av skyddade områden i hela EU. En stor del av Sveriges Natura 2000 områden är även skyddade som naturreservat eller nationalpark (Naturvårdsverket 2014c), men de kan även vara privatägda (European Commission 2014). Tonvikten i områdena är att förvalta dem på ett hållbart sätt, både ekologiskt och ekonomiskt (European Commission 2014). Skogsstyrelsen (uå) skriver att Natura 2000 områden har en bevarandeplan där områdets värden, eventuella hot, skydds och skötselbehov samt bevarandemål för naturtyper och arter beskrivs. Det är ett viktigt underlag för myndigheterna och markägaren eller verksamhetsutövaren när de ska göra avvägningar gällande vilka åtgärder de ska göra i området (Skogsstyrelsen uå). Det övergripande ansvaret för Sveriges Natura 2000 områden ligger på Naturvårdsverket. För områden i skogsmark är skogsstyrelsens tillsynsmyndighet vid skogsvårdsåtgärder annars är länsstyrelsen den myndighet som ansvarar för tillsynen i Natura 2000 områdena (Skogsstyrelsen uå).

I Sverige är Nationalpark det starkaste skyddet som finns av naturområden (Naturvårdsverket 2014d). Staten äger marken i dessa områden och beslutet om att bilda en nationalpark tas av riksdagen (Miljödepartementet 2014). Förberedelserna av beslutet utförs av Naturvårdsverket (Naturvårdsverket 2014b). Miljödepartementet (2014) skriver att syftet med nationalparker är att bevara ett större område med liknande landskapstyp i ett ursprungligt eller knappt oförändrat skick. För att området ska skötas på rätt sätt görs en skötselplan för varje Nationalpark vilken beskriver hur förvaltaren ska sköta området, hur växter och djur ska inventeras, hur byggnation och underhåll av vindskydd och vandringsleder ska utföras, hur skyltar sätts ut och hur slitage och störningar från besökarna kan undvikas (Naturvårdsverket 2014b). Naturvårdsverket (2014d) beskriver att en vistelse i en nationalpark kan ge en stark naturupplevelse. De är därför måna om att underlätta människans möjlighet att se dessa områden.

För- och nackdelar med att tillgänglighetsanpassa naturområden

Det finns flera anledningar till varför naturområden borde bli mer tillgänglighetsanpassade för rörelsehindrade. Naturen erbjuder upplevelser. Den kan visa hur vi människor levde förr i tiden, den kan också vara en inspirationskälla till bland annat konst, historier eller religion (Naturskyddsföreningen 2013). Olsson (2005) skriver att naturen ger individen lugn och möjlighet att hämta kraft och att den ger en möjlighet att uppleva något som inte har skapats av människan. Vidare skriver Olsson att alla har ett behov av att vistas i naturen och att det finns tecken på det hos den moderna människan. Ett tecken på detta är att många har krukväxter i sina hem för att efterlikna naturen eller att bostäder med sjöutsikt är dyrare eftersom de till viss del uppfyller människans behov av naturen menar Olsson. Han skriver också att vistelse i naturen automatiskt leder till att individen rör på sig vilket ökar den fysiska hälsan och att individen får andas frisk luft samt kommer ut i solljuset. Naturskyddsföreningen (2013) skriver att naturen bidrar till att sänka pulsen och blodtrycket samt att minska stress.

Kaplan (1995) ger en anledning till varför naturen verkar lugnande på människor. Han skriver att vi har två olika sorters uppmärksamhet, direkt och den som uppstår av fascination. Den direkta uppmärksamheten kräver, enligt honom, fokus och ansträngning eftersom individen ignorerar händelserna i omgivningen för att inte bli distraherad från det personen koncentrerar sig på. Av den anledningen är direkt uppmärksamhet svår att uppnå vid trötthet. Vidare skriver Kaplan (1995) att direkt uppmärksamhet är krävande och att individen därför behöver få tid efteråt att återhämta sig genom att uppleva uppmärksamhet präglad av fascination. Han skriver att det är viktigt att platsen där individen återhämtar sig inte liknar platsen där den direkta uppmärksamheten användes. Det behöver också finnas något att titta och tänka på som fascinerar individen, förklarar han. I sin artikel framhäver Kaplan (1995) att naturen är en plats där uppmärksamhet skapad av fascination lätt uppkommer eftersom kriterierna för att uppnå fascination finns där. Han ger några exempel på det naturen erbjuder som fascinerar människor såsom hur löven blåser i vinden, molnens former, solnedgången, de mönster snön bildat, vilda djur och att individen får möjlighet att använda sina överlevnadsfärdigheter.

Sveriges politiker framhäver att det är viktigt att en funktionsnedsättning inte hindrar individen från möjligheten att njuta av samma rättigheter som alla andra i samhället (Socialdepartementet 2008). Ett stort steg för handikappolitiken i Sverige skedde 1999-2000 då Socialdepartementet (2000) skrev *Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken*. Socialdepartementet skriver att de hinder, som enkelt kan avhjälpas, ska avlägsnas och att bemötandet av personer med funktionsnedsättning ska bli bättre. Idag står det i Plan- och bygglagen att enkelt avhjälpta hinder ska åtgärdas (Socialdepartementet 2014). Några år efter Socialdepartementets skrift anslöt sig Sverige till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Socialdepartementet 2008). Socialdepartementet (2008) skriver att det står i konventionen att platser ska utformas så att alla kan använda dem och att personer med en funktionsnedsättning ska ha samma tillgänglighet till den fysiska miljön som andra. De skriver också att enkelt avhjälpta hinder ska avlägsnas. Från och med 1 januari 2015 är, enligt diskrimineringslagen, bristande tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning en diskriminering (Sveriges riksdag 2014).

Det finns anledningar att inte tillgänglighetsanpassa naturområden. I naturreservat får endast vägar, stigar eller annan påverkan på marken göras om syftet med naturreservatet tillgodoses (Miljödepartementet 2014). Det kan med andra ord finnas anledning att inte göra naturreservat tillgängliga för någon ifall naturreservatets syfte påverkas av ingreppet. Pettersson (2006) skriver att det finns en konflikt mellan friluftslivet och skyddade områden. Naturområden skyddas ofta för att bevara

biologisk mångfald eller för att skydda utrotningshotade arter samtidigt som friluftslivet också ska gynnas av områdena. Vidare skriver han att det uppstår ett problem eftersom friluftslivet ofta sliter på naturområdena. Friluftslivet kan skada naturen genom att packa marken, frilägga rötter, bryta av kvistar, störa djurlivet eller slita på mark- och strandvegetationen genom tramp (Pettersson 2006). Wallsten (1982) skriver också att upplevelserna av naturområdena kan försämrans av olika anledningar. Han nämner att spänger eller vägar som byggs i naturområden kan påverka besökarens upplevelse negativt för mycket även om åtgärden gjorts i all välmening. Det är viktigt att individen upplever att det som finns på platsen passar in och samverkar med omgivningen skriver han. Även trängsel kan försämma upplevelsen av platsen (Wallsten 1982). Hur många möten med andra människor som är accepterat beror på individens föreställningar, förväntningar, mål och värderingar menar han.

När finns det anledning att tillgänglighetsanpassa ett naturområde och hur bör man arbeta med det? Olsson (2005) skriver att hälsofrämjande effekter kan uppnås om det finns rekreationsområden nära arbetsplatsen eller utsikt över naturen från ett fönster. Däremot är den upplevda kvaliteten på området avgörande för hur stor påverkan naturområdet har (Olsson 2005). Kaplans (1995) artikel tyder på att det finns större möjligheter att bli fascinerad ju naturligare ett område är eftersom det finns flera saker som kan fånga individens intresse. Wallsten (1982) skriver att det inte går att tillfredsställa alla på samtliga platser, inte heller att uppfylla alla krav och förväntningar som finns. Han anser att det är viktigt att sätta upp mål för naturområden för att kunna avgöra både vilket rekreationstryck platsen tål och hur många besökare platsen kan rymma utan att trängsel upplevs. Även ett högt rekreationstryck kan vara acceptabelt om målet med naturområdet uppfylls (Wallsten 1982). Janne Wallgren¹ som är ombudsman på HSO i Uppsala säger att det är viktigt att iaktta försiktighet om stora förändringar ska göras vid tillgänglighetsanpassning av naturområden eftersom upplevelsen av platsen annars kan försämrans. För att inte påverka naturen mer än nödvändigt förklarar Wallgren att det är viktigt att tänka över var utgångspunkten in i naturområdet placeras. Han säger att det bland annat är viktigt att undersöka varifrån vattnet kommer, var vattnet samlas, avflöden på platsen, ifall det finns starka lutningar i terrängen eller om det finns lövträd i närheten som kan försvåra framkomligheten. Genom att välja utgångspunkter in i naturområdet som utgör så få svårigheter som möjligt får besökaren en bättre upplevelse eftersom naturen bevaras i största möjliga mån menar han.

Vad säger lagen?

Behöver tillgänglighetsanpassning utföras i naturområden enligt någon lag och vad säger reglerna om de finns? I Plan- och bygglagen Kap 2§3 står det att tillgänglighet för alla samhällsgrupper ska finnas i alla planer över områden där det är möjligt med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden (Socialdepartementet 2014). I PBL kap 8§12 står det att hinder på offentliga platser som enkelt kan avhjälpas med hänsyn till ekonomiska och praktiska aspekter ska de rättas till (Socialdepartementet 2014). I naturområden ställs det inget krav på att alla områden ska göras tillgänglighetsanpassade för personer med nedsatt röreseförmåga (Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam 2013). Det finns däremot en politisk vilja att göra naturområdena tillgänglighetsanpassade och när anpassningarna görs ställs det krav på hur de får utformas (Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam 2013).

¹ Janne Wallgren Ombudsman, HSO (Handikappförbunden) Uppsala län, 2014-11-19

Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam (2013) skriver att hänsyn till personer med en funktionsnedsättning krävs vid alla åtgärder som innefattas av Plan- och bygglagen. Kravet ställs bland annat för byggnader vilket i naturreservat kan vara utedass, fågeltorn med tak eller vindskydd med tak (Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam 2013). En annan bygglagstiftning som ofta innefattas i skyddade naturområden är ALM2 förklarar de. ALM2 gäller bland annat i området kring entréer, parkeringar, utsiktsplatser, grillplatser, toaletter och vindskydd. (Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam 2013).

ALM2 är skriven som hjälp för att kunna uppnå första stycket i Plan- och bygglagen 2010:900 8 kap 12 §, där det står att hinder ska avhjälpas ifall det är ekonomiskt och praktiskt möjligt (Boverket 2011). Tabell 1 visar en sammanställning av de regler och allmänna råd som kan vara relevanta vid tillgänglighetsanpassningar i naturområden för rörelsehindrade. De allmänna råden är rekommendationer. De måste inte efterföljas, men de bör eftersträvas (Boverket 2011). Det är nödvändigt att tillägga att Boverket (2014) skriver i BFS 2014:3 att maximal lutning på ramper är 8% men att 5% är rekommenderat vilket är bra att ha i åtanke även om det inte framkommer lika tydligt i BFS 2011:5.

Tabell 1. Lagar samt allmänna råd vid tillgänglighetsanpassning. I tabellen är endast lagar och allmänna råd kopplade till tillgänglighetsanpassning för rörelsehindrade i naturområden redovisade. De allmänna råden måste inte följas men Boverket (2011) rekommenderar att de beaktas.

LAG	ALLMÄNNA RÅD
GEMENSAMT UNDER ALLA PUNKTER Dimensioner efter större utomhusrullstol, eldriven rullstol samt rullator för utomhusanvändning. Ytor ska vara fasta, jämna och halkfria.	GEMENSAMT UNDER ALLA PUNKTER Vändzon för större utomhusrullstol: Cirkel 2000mm Ø Lämpliga material: Stenmjöl som vattnats för att bli hårt, släta stenhällar, asfalt eller betongplattor.
GÅNGYTOR Ska vara utformade så att rullstolsburna inte behöver hjälp att förflytta sig.	GÅNGYTOR Bredd: 2000mm eller 1800mm om det finns vändzoner med jämna mellanrum. Lutning i sidled: så låg som möjligt, max 2% (1:50). Öppningsbredd ex i staket: 900mm. Fri från hinder.
ANSLUTNING TILL GÅNGYTOR Inga hinder ska finnas vid anslutningen. Där nivåskillnader finns används ramp på delar av området för att utjämna till 0-nivå.	ANSLUTNING TILL GÅNGYTOR Lutning vid utjämning mellan 2 ytor: max 8% (1:12). Utjämningens bredd: minst 900-1000mm.
RAMPER Där trappor inte kan undvikas ska även en ramp finnas som komplettering för de med nedsatt rörelseförmåga. Ledstänger ska finnas på båda sidorna om rampen.	RAMPER Höjdskillnad mellan viloplan: max 500mm. Lutning: max 5% (1:20). Längd viloplan: minst 2000mm. Antalet ramper efter varandra: max 2st: Bredd: minst 1500mm. Om det förekommer höjdskillnader intill rampen bör ett avåkningsskydd på minst 40mm finnas.
LEDSTÄNGER	LEDSTÄNGER Höjd på ledstängerna: Både 700mm och 900mm över rampen. Längd: börjar 300mm före och slutar 300mm efter rampen. Bör vara ergonomiskt utformad. Löper längs med rampen oavbrutet, även vid infästningen.
TOALETTER Finns det allmänna toaletter ska minst en vara anpassad för rullstolsburna med rullstol avsedd för begränsad utomhusanvändning.	TOALETTER Mått invändigt: 2200 x 2200 mm. Dörröppningsbredd: 900 mm. Vändzon i anslutning till öppningen.
SITTPLATSER I anslutning till gångvägar och viktiga målpunkter ska sittplatser finnas som är anpassade för personer med nedsatt rörelseförmåga.	SITTPLATSER Ryggstöd och armstöd bör finnas på sittplatsen. Sitthöjd: 450-500mm ovanför marken. Armstödhöjd: 900mm ovanför marken. Armstödens utformning: framkant som går förbi sittytan som går att greppa. Plats för rullstol vid sidan om sittplatsen. Rekommendationer från Handisam(2012) gällande bord: Höjd 750mm, bredd minst 900mm och djup ca 600mm.
PARKERINGSPLATSER Minst en parkeringsplats ska vara utformad så att en rullstol kan tas in från båda sidorna om fordonet med lift eller ramp. De ska vara utformade så att de är användbara för rörelsehindrade med särskilt p-tillstånd.	PARKERINGSPLATSER Bredd: minst 5000mm (kan minskas om en gångyta intill kan utnyttjas eller om flera parkeringsplatser för rörelsehindrade finns bredvid varandra.) Lutning i sidled: max 2% (1:50).
INFORMATIONSSKYLTAR Nödvändiga informationsskyltar ska finnas så att rörelsehindrade lättare kan använda området.	INFORMATIONSSKYLTAR Höjd: Både rullstolsburna och stående bör kunna läsa innehållet. Det bör vara lätt att komma fram till skylten med rullstol.

3. Resultat

Upplägg av intervjuerna

I fallstudien kontaktades tre personer från Uppsala respektive Lunds kommun med vilka det genomfördes kvalitativa intervjuer efter metoden Kvale (1997) beskriver. De intervjuade personerna i Uppsala kommun är:

- Agneta Säfsten: friluftstrateg i Uppsala kommun med ansvar för driften och skötseln av kommunens friluftsområden.
- Karolina Vessby: friluftschef på Upplandsstiftelsen med ansvar för friluftsliv, naturskola och information. Inom hennes verksamhetsfält på Upplandsstiftelsen arbetar de med att utveckla leder och besöksmål i naturen och att skapa bra information knuten till naturområden.
- Magnus Mattisson: tillgänglighetskonsult och friluftsplanerare. Magnus arbetar med att ge råd och stöd vid planering av olika friluftsåtgärder, bland annat för att förbättra tillgänglighet och framkomlighet.

De intervjuade personerna i Lunds kommun är:

- Cecilia Backe: kommunekolog i Lunds kommun där hon har ansvaret för förvaltningen av kommunens naturmarker och driver en del projekt.
- Marie Sager: Naturvägledare i Lunds kommun på Naturum Skrylle. Marie arbetar på Naturum Skrylle med att planera, sätta ihop programblad och ta emot besök, klasser och grupper. Hon arbetar även med olika naturvårdprojekt på park- och naturkontoret.
- Jan Erik Johansson: Tillgänglighetsrådgivare på Stadsbyggnadskontoret i Lund. Han arbetar mest med bygglov, men även med tekniska gatukontoret samt med Park och naturkontoret.

Intervjun med Karolina Vessby genomfördes utomhus vid Wiks slott där ett Natura 2000 område finns. Under intervjun visade hon hur de hade arbetat med tillgänglighetsanpassningar av platsen. I Lunds kommun utfördes två kvalitativa intervjuer efter Kvales (1997) metod. En intervju var planerad att genomföras i Skrylleskogen i Lunds kommun. Den gick dessvärre inte att genomföra eftersom personen jag skulle intervjua, Marie Sager, inte hade möjlighet att träffas under den begränsade tid jag befann mig i Skåne. För att efterlikna intervjun vid Wiks slott med Karolina Vessby i Uppsala förklarade Marie istället via telefon var i området de arbetat med tillgänglighet. Jag utförde sedan ett platsbesök på egen hand. Där jag ville att Marie skulle förklara mer om deras arbete fotade jag och skickade bilderna med frågor kring varje bild till henne via mail. Intervjufrågorna Karolina fick skickades också med. Marie svarade sedan på frågorna via mail.

De genomförda intervjuerna var uppdelade i teman med några förslag på frågor kring olika ämnet (Kvale 1997). Följdfrågorna varierade beroende på vilket svar den intervjuade personen gav. Intervjuns ämnen och frågor kring ämnena var något olika eftersom de intervjuade personen har olika befattningar och då kan svara på olika frågor.

Agneta Säfsten och Cecilia Backe intervjuades för att ge en bild av vilka problem och möjligheter kommunen stöter på vid tillgänglighetsanpassningar av naturområden. Jag valde att intervjua och ställa frågor till Karolina Vessby och Marie Sager eftersom de kunde förklara vad problemen och möjligheterna kan vara ute på platsen där tillgänglighetsanpassningen utförs. Magnus Mattisson och Jan Erik Johansson intervjuades för att kunna ge en bild på vilka problem och möjligheter brukarna

kan uppleva. Eftersom det inte fanns tid för att hitta brukarna och prata med dem var det ett bra komplement att tala med rådgivare vid tillgänglighetsanpassning.

För att få en bild av om Naturvårdsverk upplever att det finns ett behov av att tillgänglighetsanpassa naturområden kontaktades Camilla Näsström. Camilla arbetar på Naturvårdsverket och har ansvar för området tillgänglighet i skyddade områden. Sektionen hon arbetar på heter Sektionen för skydd och förvaltning av värdefull natur. Hennes frågor skickades via mail och hon skickade tillbaka skriftliga svar via mail. Karolina Vessby rekommenderade mig att kontakta Pär-Ola Borgestig som arbetar på Länsstyrelsen i Uppsala eftersom Länsstyrelsen förvaltar en stor del av de länets naturreservat. Pär-Ola kontaktades också via mail och han fick frågor och skickade skriftliga svar.

Till alla personer som kontaktades förtydligades arbetets begränsning, att endast tillgänglighetsanpassningar för personer med nedsatt rörelseförmåga i skyddade naturområden undersöks. Samtliga intervjuer och mailkorrespondens har genomförts under perioden 25 november 2014 -12 december 2014. Svaren från alla personer som kontaktats är anonyma och har sammanställts i en löpande text.

Intervjufrågor

Frågor till Agneta Säfsten och Cecilia Backe

Finns det ett behov av att tillgänglighetsanpassa naturområden?

- Upplever du att det finns ett behov av att förbättra tillgängligheten till naturområden?
- Om ja:
- Varför upplever du det?
 - I vilka typer av naturområden upplever du att tillgängligheten främst behöver ökas?

Hinder och utmaningar

- Har du några erfarenheter av hinder eller utmaningar som uppstått vid tillgänglighetsanpassning?
- Upplever du att det finns återkommande hinder?
- Finns det något som begränsat tillgänglighetsanpassningar i naturområden? (ex skadar skyddsvärda biotoper, förändrar intrycket platsen ger)
- Anser du att det kan finnas anledningar till att inte tillgänglighetsanpassa naturområden?

Möjligheter

- Vilka möjligheter upplever du finns med tillgänglighetsanpassning i naturområden?
- Har du några förslag på lösningar för att motverka de vanligt förekommande hinder eller utmaningar som uppstår?
- Upplever du att det finns några fördelar eller möjligheter vid tillgänglighetsanpassning i naturområden som inte finns i ex. en stadsmiljö?
- Har du några exempel där tillgänglighetsanpassning i naturområden även uppskattas av andra besökare?
- Vet du några bidrag man kan få vid tillgänglighetsanpassning av naturområden?

Specifika saker som är viktiga att tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden.

- Har du några specifika saker du upplever att man behöver tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden?

Frågor till Magnus Mattisson och Jan Erik Johansson

Finns det ett behov av att tillgänglighetsanpassa naturområden?

- Upplever du att det finns ett behov av att förbättra tillgängligheten till naturområden?
- Om ja:
- Varför upplever du det?
 - I vilka typer av naturområden upplever du att tillgängligheten främst behöver ökas?

Hinder och utmaningar

- Har du några erfarenheter av hinder eller utmaningar vid tillgänglighetsanpassning av naturområden?
- Upplever du att det finns återkommande hinder?
- Finns det något som begränsat tillgänglighetsanpassningar i naturområden? (ex skadar skyddsvärda biotoper, förändrar intrycket platsen ger)

Möjligheter

- Vilka möjligheter upplever du finns med tillgänglighetsanpassning i naturområden?
- Har du några förslag på lösningar för att motverka de vanligt förekommande hinder eller utmaningar som uppstår?
- Har du några exempel där tillgänglighetsanpassning i naturområden även uppskattas av andra besökare?

Specifika saker som är viktiga att tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden.

- Har du några specifika saker du upplever att man behöver tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden?

Frågor till Karolina Vessby och Marie Sager

Platsen

- Vilka hinder/utmaningar har ni mött vid tillgänglighetsanpassningen på denna plats?
- Vilka möjligheter upplever du att ni haft vid tillgänglighetsanpassningen på denna plats?

Hinder och utmaningar

- Upplever du att det finns återkommande hinder vid era tillgänglighetsanpassningar av naturområden?
- Anser du att det kan finnas anledningar till att inte tillgänglighetsanpassa naturområden?

Möjligheter

- Finns det andra möjligheter på andra naturområden?
- Upplever du att det finns några fördelar eller möjligheter vid tillgänglighetsanpassning i naturområden som inte finns i ex. en stadsmiljö?
- Har du några exempel där tillgänglighetsanpassning i naturområden även uppskattas av andra besökare?

Specifika saker som är viktiga att tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden.

- I vilka typer av naturområden upplever du att tillgängligheten främst behöver ökas?
- Har du några specifika saker du upplever att man behöver tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden?

Frågor till Camilla Näsström

Finns det ett behov av att tillgänglighetsanpassa naturområden?

- Upplever ni på naturvårdsverket att det finns ett behov av att förbättra tillgängligheten till naturreservat och nationalparker för personer med nedsatt rörelseförmåga?

Om ja:

- Varför upplever du det?

Hinder och utmaningar

- Anser du att det kan finnas anledningar till att inte tillgänglighetsanpassa naturområden?

Frågor till Pär-Ola Borgestig

Finns det ett behov av att tillgänglighetsanpassa naturområden?

- Upplever du att det finns ett behov av att förbättra tillgängligheten till naturområden?

Om ja:

- Varför upplever du det?
- I vilka typer av naturområden upplever du att tillgängligheten främst behöver ökas?

Hinder och utmaningar

- Har du några erfarenheter av hinder eller utmaningar som uppstått vid tillgänglighetsanpassning?
- Upplever du att det finns återkommande hinder?
- Finns det något som begränsat tillgänglighetsanpassningar i naturområden? (ex skadar skyddsvärda biotoper, förändrar intrycket platsen ger)
- Anser du att det kan finnas anledningar till att inte tillgänglighetsanpassa naturområden?

Möjligheter

- Vilka möjligheter upplever du finns med tillgänglighetsanpassning i naturområden?
- Har du några förslag på lösningar för att motverka de vanligt förekommande hinder eller utmaningar som uppstår?
- Har du några exempel där tillgänglighetsanpassning i naturområden även uppskattas av andra besökare?

Specifika saker som är viktiga att tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden.

- Har du några specifika saker du upplever att man behöver tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden?

Sammanställning av intervjusvar

Finns det ett behov av att tillgänglighetsanpassa naturområden?

Behovet av att tillgänglighetsanpassa naturområden finns, det anser alla som kontaktats i undersökningen. Det handlar om en demokratifråga. Alla ska ha möjligheten att delta i samhället på samma villkor. Om en plats är sevärd är den självklart också sevärd även för den som har en nedsatt rörelseförmåga, därför borde alla få möjligheten att se platsen. Det finns också en efterfrågan att tillgänglighetsanpassa naturområden. Efterfrågan berör framförallt naturreservaten i närheten av mycket bebyggelse för att de som bor där ska få möjligheten till motion och rekreation i området. Det finns även en vilja att visa naturområdena för människor. I vissa områden är huvudsyftet att främja friluftslivet, vilket en tillgänglighetsanpassning kan göra. Tillgängligheten behöver främst öka i de tätortsnära och de mest besökta områdena. Insatserna ska helst innefatta flera naturmiljöer ex. en betesmark, en skog och ett vatten. Innan tillgänglighetsanpassningarna utförs är det viktigt att tänka till. Genom att gå igenom länet eller kommunens naturområden kan de områden som ligger på ett rimligt avstånd ifrån staden hittas. Det är bra att samråda med HSO (Handikappförbunden) för att veta

om avståndet är bra. Sedan är det viktigt att tänka på att det går att ta sig till området så att det inte finns några hinder på vägen och att kontrollera om kollektivtrafiken kan ta sig fram till de tillgänglighetsanpassade naturområdena eftersom det ökar möjligheten för många att ta sig dit.

Hinder och utmaningar

Hinder vid tillgänglighetsanpassningar i skyddade naturområden kan vara av olika karaktär. Naturen i sig utgör hinder såsom starka lutningar, blöta partier, dåligt underlag, lövfällning och att vägarna växer igen av vegetationen. Ett annat hinder kan vara att det inte finns någon toalett på platsen eller att tiden för att kontrollera områdena inte räcker till. De ovanstående problemen är egentligen en fråga om pengar. Fysiska hinder går att åtgärda med tekniska lösningar, men i vissa områden kan det bli för dyrt att lösa platsens hinder. Tidsbristen handlar egentligen om brist på personal vilket i sin tur beror på att mer personal kostar extra mycket. Tillgänglighetsanpassning av naturområden är ett succesivt arbete som utvecklas varje år. Det finns en årlig budget att utgå ifrån vilket gör att allt inte kan utföras på en gång. Det är därför viktigt att satsa på de områden som är lätta att komma till och där en tillgänglighetsanpassning kan gynna så många som möjligt. För att hitta de bästa vägarna i området där en anpassning ska göras är det viktigt att gå igenom det ordentligt innan anpassningen utförs. Det är också viktigt att ha i åtanke att lättaste vägarna inte alltid ligger i de mest intressanta delarna av området. Om hänsyn endast tas till terrängen och anpassningens mål åsidosätts finns en risk att platsen inte blir lika intressant att besöka. Därför är det viktigt att tänka på vilket mål anpassningen har.

Kommunikationssvårigheter är ofta ett hinder. Även om en tillgänglighetsanpassning är välplanerad kan det bli fel när anpassningen utförs. Det kan vara svårt att få hela kedjan att fungera. När ett projekt sedan är utfört är det svårt att rätta till de fel som uppstått eftersom projekten ofta är finansierade med projekt-pengar. När projekten är slut finns det ofta varken pengar eller tid kvar till att rätta till det som blivit fel. Felen får istället rättas till senare när ett tillfälle att göra det uppstår. Det kan dock vara svårt att komma ihåg att rätta till de fel som uppstod i projektet. Ytterligare ett hinder är rädslan för att göra fel. Många får kritik när resultatet inte blivit optimalt. För att slippa den oron kan en lösning vara att ta hjälp av handikappföreningar och personer med en funktionsnedsättning. De kan hjälpa till att välja ut vilka delar av ett naturområde som är mest intressanta att tillgänglighetsanpassa och de kan förklara vad de behöver på platsen för att kunna vistas där. Det finns begränsade resurser för varje projekt därför är det viktigt att satsa resurserna där de gör mest nytta.

Ett ekonomiskt problem är att det är lättare att få pengar till en investering än driften av investeringen. För att få mer pengar till skötsel kan ansökningar om bidrag utföras. För de som arbetar på kommunen finns det två andra lösningar. En lösning kan vara att det måste finnas en plan för vem området ska skötas av och hur skötseln ska utföras redan vid ansökan om investeringsmedel. En annan lösning kan vara att räkna ut hur stor procent av investeringskostnaden det kommer att krävas varje år för att sköta investeringen. För att säkerhetsställa att skötselpengarna kommer att finnas måste politikerna godkänna att driftsbudgeten höjs med det belopp som räknats fram. Om politikerna inte godkänner beloppet utförs inte projektet. För att minska skötselkostnaderna är det viktigt att bygga driftsmart. De som arbetar på driftsidan behöver ständigt påminna om att det kostar pengar att sköta anläggningarna. Kostnaderna på skötseln blir högre i de tillgänglighetsanpassade områdena eftersom kraven är högre där. Områden är inte tillgängligt längre ifall det finns hinder där såsom murkna plankor därför måste det skällas högre krav.

Otillräcklig information kan skapa hinder. Det kan leda till att många av de möjliga brukarna inte utnyttjar platsen. Det är vanligt att besökarna undersöker om platsen är tillgänglig för dem innan de beger sig till naturområdet och då är det viktigt att ha bra information om platsen går att hitta. Information om platsen kan ges på flera olika sätt. Den kan finnas på hemsidor, skyltar, hos handikapporganisationer och i folders. Det är viktigt att det är bra skyltat på platsen för att ge brukarna en större trygghetskänsla. Trots att det finns flera olika sätt att ge informationen på är det svårt att få informationen att nå ända fram till nya besökare. För att nå fler brukare behöver nya sätt att sprida information på hittas. Ett sätt kan vara att sprida information på olika arrangemang, att göra en tillgänglighetsguide eller att söka pengar för att kunna anställa en person som endast arbetar med att sprida information. I Lund har de gjort en guide för att beskriva tillgängligheten i deras natur-områden. Tillgängligheten i de beskrivna områdena undersöktes med hjälp av bland annat Lund kommuns handikappråd.

Avståndet till naturområdet kan utgöra ett hinder. Områden en bit ute på landet kan ha för få besökare. Ifall kollektivtrafiken inte går ut till områdena utgör det ett hinder eftersom alla inte har möjlighet att färdas med bil. Bussbolagen behöver tjäna pengar på rutterna de kör därför är det svårt att lösa problemet ifall det inte finns en möjlighet att kombinera rutten till naturområdena med hållplatser dit många människor åker där det till exempel finns skolor eller arbetsplatser. I Lunds kommun har de löst problemet genom att ha en naturbuss som bland annat kör förbi Skrylle. Bussen går under perioden mars-november ungefär. För att det ska fungera sponsrar Lunds kommun Skånetrafiken med 500 000 kronor varje år. Bussarna går under tider då det inte är rusningstrafik för att kunna vara tillgängliga när de behövs som mest. Där är det inget problem med att för få åker med bussen. Teckningsgraden är ca 40 procent, vilket är mycket för att vara bussar ut till olika naturområden.

Syftet med naturområdet kan begränsa tillgänglighetsanpassningar. Om syftet är att bevara biologisk mångfald kan en tillgänglighetsanpassning där spång och grusade stigar anläggs förstöra områdets värden. Ofta finns det bara upptrampade stigar i de naturreservaten vilket kan vara ett hinder även för de som inte har en nedsatt rörelseförmåga. För att få bygga i naturreservat krävs det att ett tillstånd för byggnationen finns. Oftast är det inte svårt att få tillstånd i de tätortsnära naturområdena, men det är en procedur som kräver tid. För att kunna avgöra om en tillgänglighetsanpassning i ett naturreservat kommer att accepteras är det därför viktigt att titta på vilket syfte området har. Ett område med höga naturvärden kan vara en anledning att inte göra en anpassning. Det kostar mycket pengar och kan innebära allt för stora ingrepp. Det kan även vara så att tillgänglighetsanpassningen stör naturupplevelsen för större delen av besökarna. I ett område med få besökare och där en anpassning kräver ett stort ingrepp är det sällan värt att lägga de pengar som kvävs för ett sådant ingrepp.

Möjligheter

Tidigare i texten framkommer det att naturen ger en bättre folkhälsa vilket även framkommer i intervjuerna. Det ger fler personer möjligheten till ett aktivt friluftsliv och att det kan ge inspiration för aktiviteter i naturen både på fritiden och inom skolverksamheten. Det finns möjligheter vid tillgänglighetsanpassning i naturen som skiljer sig från stadens möjligheter. Naturkontakt och lugn och ro är viktigt för alla. Det borde finnas en möjlighet för alla att välja vilken miljö de vill vistas i. Vissa personer vill bara vara i staden medan andra har ett behov av att komma ut i naturen. För en person som inte har en nedsatt rörelseförmåga finns valmöjligheten att vistas i den miljö personen trivs bäst i, men den finns inte i samma utsträckning för den som har en nedsatt rörelseförmåga. Det är därför

viktigt att ha ett politiskt mål med stävan att försöka göra valmöjligheterna så stora som möjligt oavsett funktionsnedsättning eller inte. En viktig uppgift Funktionshindersrörelsen har för att öka valmöjligheterna för personer med nedsatt rörelseförmåga är att informera om att behovet av att tillgänglighetsanpassa naturområdena finns och är stort. Många kommuner har naturområden där delar skulle kunna anpassas för alla, men brist på kunskap och resurser leder till att inget görs. Om brist på kunskap är ett hinder kan en lösning vara att ta hjälp av en tillgänglighetskonsult vid arbetet att tillgänglighetsanpassa kommunens skyddade naturområden. Det finns även hjälpmedel för att underlätta det ekonomiska hindret.

För att få ekonomiskt stöd vid tillgänglighetsanpassningar av skyddade naturområden går det att söka bidrag. Det finns EU-medel, LONA-bidrag och bidrag från Allmänna arvsfonden. LONA-bidragen är lokala naturvårdsmedel från Naturvårdsverken som administreras av Länsstyrelsen. I Skåne går det även att söka pengar ifrån Regionala miljöfonden vilket är pengar ifrån Region Skåne. Pengarna ska gå till projekt som är till nytta för större del än bara kommunen. I Uppsala har de öronmärkta tillgänglighetspengar som budgeteras speciellt för att användas till tillgänglighetsanpassningar. Sedan 2008 har de pengarna ökat. Det krävs mycket administration vid ansökan om EU-medel, det ska även in rapportering under projektets gång och när det är färdigt. Därför är det lättare att använda sina egna investeringsmedel om det räcker. Det kan vara svårt att söka bidrag om det är första gången, av anledningen att språket är svårt att förstå i början. Med erfarenhet av hur ansökan går till är det lättare. Det gäller att ha ett nätverk och det är viktigt att veta vem frågor ska ställas till, men också att våga fråga och att envisas. Då blir det lättare att ansöka om bidrag, men det är en arbetskrävande process.

En tillgänglighetsanpassning för personer med nedsatt rörelseförmåga gynnar inte bara de med en nedsatt rörelseförmåga. En eftersträvan många har när tillgänglighetsanpassningar görs är att åtgärder som är ett måste för 10 procent ska underlätta för 40 procent och vara bekvämt för 100 procent. Tanken vid tillgänglighetsanpassning är att det ska gynna alla besökare. Många av de som bor inne i städerna idag är inte vana vid naturen och ställer högre krav på att områdena sköts och är lättillgängliga. Det psykologiska motståndet minskar antagligen för de som inte är vana vid naturen ifall området är tillgänglighetsanpassat och då blir steget att ta sig ut i naturen lättare. Tillgänglighetsanpassningarna gynnar även barn, äldre, besökare med barnvagn, människor med balansproblem, hjärtpatienter som tidigare fått en hjärtinfarkt och människor med tillfälliga skador. Majoriteten av besökarna i Skrylle utanför Lunds kommun trivs med att röra sig på vägarna där det är lätt att ta sig fram. Ett problem kan dock vara att alla besökare inte tycker att en tillgänglighetsanpassning är positivt. De som vistats i området innan tillgänglighetsanpassningen utfördes kan ha blivit av med sina mysigaste platser. Det handlar om att göra en avvägning, om anpassningen gynnar de flesta kan det innebära att den är värd att göra även om en del besökare inte blir nöjda. För att öka förståelsen för att en tillgänglighetsanpassning ger möjligheten för fler att vistas i området är det bra att ge information och att diskutera med allmänheten och besökarna i naturområden där anpassningen ska utföras. Det ger även möjligheten att diskutera fram en lämplig åtgärd och att hitta de bästa lösningarna för att minimera eventuella skador på naturmiljön.

För att ge en plats olika kvaliteter kan zonering vara en lösning. Alla förväntar sig olika saker av ett naturområde. Vissa besökare kan tycka att en färgmarkering på en pinne stör naturupplevelsen eftersom de ser att människan varit där och påverkat naturen medan kraven på skyltar ökar för många. Undersökningen visar att zonering är något som borde användas mer, men att det inte behöver vara en bra lösning på alla platser. I stora naturområden finns en möjlighet att tillgänglighetsanpassa de yttre delarna av området medan naturen djupt inne i området får stå orörd, då finns det något som passar

alla. Det är viktigt att ha en målpunkt i den tillgänglighetsanpassade delen. En lagom lång transportsträcka är ca 500-1000 meter. Det är bra om det är en rund slinga så att besökarna inte behöver gå samma väg tillbaka. För att besökarna ska kunna veta vilka naturområden de kan ta sig fram i behöver områdena beskrivas. Det kan vara bra att ha en standard i området, men att området kan kompletteras med andra platser där standarden inte behöver följas. Små ändringar kan gynna många även om vägen där en anpassning utförts inte följer standardens krav. För att besökarna ska kunna veta om de kan vistas där standarden inte är uppfylld är beskrivningar av platsen viktiga. Framkomligheten kan variera beroende på vädret. När det är torrt går det att komma fram på fler platser än när det är mjukt och lerigt. Om det är oklart för en besökare om den kan ta sig fram i områden eller inte kan det leda till att besökaren väljer att inte ge sig ut i naturområdet. Därför är det viktigt att det finns information att hitta om platsen innan besöket. Områdena kan beskrivas på hemsidor, i folders, på skyltar eller genom att lägga upp filmklipp där den som filmar tar sig runt i naturområdet.

En tillgänglighetsanpassning behöver inte bara gynna besökarna, det kan även hjälpa till att skydda områdena mot slitage. Det kan finnas områden där en speciell art eller ett speciellt habitat skyddas, men där det ändå finns en vilja att visa området. Spångar och broar styr var besökarna rör sig i området vilket gör att slitageskadorna minskar. Skötselkostnaderna kan också minska i vissa fall om det är en grusade stigar. En upptrampad stig kan behöva spänger där det är blött och kanterna behöver rensas för att den inte ska växa igen. En grusad stig kräver inte samma skötsel de första åren. Skötselkostnaden blir dock antagligen ungefär densamma efter några år på grund av ogräs. Träkonstruktioner kostar dock alltid mycket att sköta, framförallt om de ska vara tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga. Det är bättre att hålla sig på marken och göra grusade gångar eftersom träkonstruktioner lätt går sönder och då skapar ett hinder.

Specifika saker som är viktiga att tänka på vid tillgänglighetsanpassning av naturområden.

En generell fråga i intervjuerna var ifall de intervjuade har något specifikt de upplever kan vara bra att tänka på vid tillgänglighetsanpassningar av naturområden. Frågan gav olika svar. Det är viktigt att tänka efter innan en anpassning utförs, undersöka om allt som behövs finns på platsen och att se platsens helhet. Det ska både gå att ta sig till platsen och att ta sig fram i området. Det är också bra att prata med handikapporganisationer, andra rådgivare och målgruppen för platsen. Handikapporganisationerna och rådgivarna kan ge lösningar och berätta vilka lösningar på platsen som kan förbättras. Målgruppen kan berätta vad de vill ha, vad de behöver och vad på platsen som skapar ett funktionshinder. En person med en funktionsnedsättning blir bara funktionshindrad ifall den fysiska eller psykiska miljön utgör ett hinder. Med hjälp av rådgivare som exempelvis sitter i rullstol kan en plats bli tillgänglig för personer med nedsatt rörelseförmåga även om platsen inte uppfyller alla krav reglerna för tillgänglighetsanpassningar ställer. Då kan platsen bli tillgänglighetsanpassad så gott det går genom att rådgivarna talar om vad som fungerar. Små medel kan underlätta för många. Det är bra att försöka ha tillgängligheten i åtanke hela tiden. Samtidigt är det viktigt att försöka göra anpassningar som höjer värdet på platsen för alla. En god kännedom om platsen är betydelsefull eftersom det då blir lättare att hitta de bästa vägarna i området. I området bör det finnas programaktiviteter och självguidande stigar för att tillgängliggöra naturupplevelsen.

Resultat från diskussion kring bilder

För att öka möjligheten att komma på ytterligare hinder och möjligheter intervjufrågorna inte frambringat avslutades intervjuerna med Agneta Säfsten, Cecilia Backe, Jan Erik Johansson och Magnus Mattissons med en diskussion kring 15 bilder. Bilderna visade tillgänglighetsanpassade områden eller naturområden jag besökt innan arbetet startade. 13 av bilderna visar hinder jag upplevt att platserna haft och 2 av bilderna visar lösningar jag ville få en diskussion kring för att veta ifall de uppfattas som bra eller mindre bra lösningar. Till de följande 13 bilderna ställde jag frågorna:

- Upplever du att det finns något hinder för personer med nedsatt rörelseförmåga på bilden?
Om ja:
- Hur tror du att problemet har uppstått?
- Hur kan man lösa problemet?

Mattisson och Johansson fick endast den första och den sista frågan för att ge praktiska lösningar på problemet.

1.



2.



3.



4.



5.



6.



7.



8.



9.



10.



12.



11.



13.



Till de följande två bilderna ställdes frågan:

- Är det här en bra lösning?

1.



2.



Vissa bilder uppstod det konversationer kring medan andra tog kortare tid att diskutera. Även här ställdes följdfrågor ifall det passade.

Kring bilderna i intervjuerna diskuterades främst olika hinder. Det framkom dels hinder som redan nämnts, men även nya hinder. Det hinder som togs upp var felplacerade skyltar eller att det inte är hårdgjort fram till skyltar (Bild 1), att anpassningen inte är helt genomtänkt (Bild 1, 3, 9 och 12), svåra lutningar (Bild 2), slitet topplager (Bild 2), möbler som inte är anpassade för personer med nedsatt rörelseförmåga (Bild 3), för trånga utrymmen (Bild 3 och 12), utsiktsplatser med endast två höjder, en för sittande och en för stående, vilket är ett problem eftersom alla inte är lika långa (Bild 3), möbler som försvårar framkomligheten (Bild 3 och 5), för grovt underlag (Bild 4 och 5), för lite tillsyn (Bild 5), dålig skötsel (Bild 6, 8, 9 och 13), missförstånd vid skötselavtal (Bild 8), felkonstruerade ramper (Bild 7 och 9), svåröppnade dörrar (Bild 9), att kanter skapas mellan två material för att markbeläggningsen slits bort (Bild 10), kant mellan två material istället för en avfasning (Bild 10), blöta löv på vägen (Bild 11), smala passager (Bild 12), höga trösklar (Bild 12), svåröppnade grindar (Bild 13) och för litet utrymme vid sidan av grindar (Bild 13).

Det uppkom olika lösningar på problemet med att möbler försvårar framkomligheten. Det kan krävas mer tillsyn på platsen om bänkarna är tunga. Flyttbara bänkar kan vara bra om de är lätta eftersom de då kan rubbas om de är i vägen. Flyttbara bänkar kan även vara en fördel för de som inte har en nedsatt rörelseförmåga om bänkarna är placerade vid en eldstad eftersom bänkarna kan flyttas närmre eller längre ifrån elden. Ett problem med att flyttbara bänkar är att de ibland eldas upp i de mer tätortsnära områdena. Där det är ett problem kan bänkarna förankras på ett bra avstånd så att det går att ta sig fram för en person med nedsatt rörelseförmåga.

Lutningar kan vara ett problem, men om underlaget är bra behöver det inte vara ett hinder för alla med en nedsatt rörelseförmåga. Många av naturområdenas besökare som har en nedsatt rörelseförmåga använder el-moppe, permobil eller el-rullstol. Med dem går det att ta sig fram i lutningar på upp till 20 procent. Det är viktigt att ge information om var lutningarna finns för att besökarna ska kunna veta om de kan ta sig fram i området innan de ger sig ut i det.

Åtgärderna för att förhindra att löven skapar ett hinder skiljde sig i kommunerna. I Uppsala försöker de blåsa löven en gång på hösten och en gång på våren varje år i de tillgänglighetsanpassade naturområdena. I Lund blåser de inte löven vilket innebär att det kan vara besvärligt att ta sig fram vissa tider under året. Anledningen till att löven inte tas bort är att det inte anses vara rimligt att hålla naturområdena lövfria. Där lägger de istället på nytt material regelbundet vilket gör att problemet endast finns vissa delar av året. En hel del löv blåser även bort av vinden. Det är viktigt att informationen om att det kan vara halt och svårt att ta sig fram vissa perioder kommer fram till brukarna för att de ska vara medvetna om problemet. Det inte går att förvänta sig att naturområden ska vara tillgängliga för alla året runt.

Armeringsjärn över spänger kan vara en bra lösning mot halka för personer som går, men för de som har en rullator, rullstol, permobil eller liknande är lösningen inte optimal. Det kan vara svårt att ta sig fram med rullstol med en sådan lösning. På bilden är vägen alldeles för smal och brant eftersom lösningen inte är på en tillgänglighetsanpassad väg, men även om den skulle vara tillgänglighetsanpassad kan det vara svårt. Det kan vara en bra lösning ifall armeringsjärnen är mindre, max en millimeter, och det vore bra att komplettera med ett räcke vid sidan. Armeringsjärnen får inte vara för höga eftersom det kan ta tvärstopp i nedförslutning för en rullstolsburen. De bör dock inte sänkas ner i träet eftersom det skulle kräva mycket jobb och vatten skulle samlas i fårorna. Armeringsjärnen skulle behöva vara över hela vägen och inte bara på ena sidan. Anledningen till att det bara finns på ena sidan är antagligen för att minska skötseln. Andra lösningar för att motverka halkrisken på trä är att ha sparat trä som läggs på bredden eller hönsnät. Hönsnät kan dock anses vara fult, det kan bli halt på vintern och det kan punktera däck ifall trådarna går sönder därför kräver det mycket tillsyn. Det är inte en bra lösning ifall det rör sig om långa sträckor.

Träkonstruktioner kan vara en bra lösning om det finns gott om pengar. Det är dyrt att anlägga och det kräver mycket tillsyn. Plankorna murknar och behöver bytas ut. Det finns också ett problem med halkan på träkonstruktioner. Finns det däremot pengar för att sköta dem ordentligt kan det vara en bra lösning. Det går lätt att rulla på när de är torra och det ser snyggt ut. Finns inte de pengarna är det istället bättre att göra grusade stigar. I blöta partier där det inte går att göra grusade stigar är det dock bra att ha träkonstruktioner.

4. Diskussion

Vid tillgänglighetsanpassningar i skyddade naturområden finns det både hinder och möjligheter. I undersökningen kom det fram att det finns många fysiska hinder såsom rötter, lutningar och våta partier, men det svåraste hindret verkar vara att pengarna inte räcker till. Fysiska hinder går att lösa, med det kostar pengar och det tillkommer skötselkostnader. Tillgänglighetsanpassningar i naturområden är ett succesivt arbete eftersom det finns en begränsad budget att utgå ifrån varje år. Jag funderar över hur långt det går att tillgänglighetsanpassa. För varje ny anläggning kommer det krävas allt mer pengar för att sköta naturområdena. Hur mycket pengar kan kommunen lägga på skötseln av områdena varje år innan gränsen är nådd? Enligt mig vore det bättre att satsa på kvalitet än kvantitet. Några välskötta anläggningar där tillgängligheten är tillfredställande anser jag är bättre än många anläggningar med bristfällig skötsel. Undersökningen visar att det är svårt att få pengar till skötseln av anläggningarna medan det är lättare att få pengar till en investering. Jag tycker inte det är värt att lägga pengar på en investering om det inte finns pengar till skötseln eftersom den antagligen bara håller i några år i alla fall. Det är viktigt att på något sätt få politikerna att förstå problemet, det är inte värt att göra investeringar ifall de sedan inte kan skötas på ett bra sätt. Det framkommer att de som arbetar på driftsidan ofta påminner om att det är viktigt att bygga driftssmart, men att det är svårt att få det genomfört. Genom att tillgänglighetsanpassa tätortsnära naturområden och de mest populära tror jag att skötseln kan hållas på en bra nivå. Det går även att ha olika nivåer på tillgängligheten för att investerings- och driftskostnaderna inte ska bli för höga. Små åtgärder kan göra att fler delar av ett område blir tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga. Tillgängligheten kanske inte är lika hög som hos de mer bekostade anpassningarna och dessa delar kanske inte tillgängliga lika stor del av året, men de kan ge ett högt värde ändå. Det finns en osäkerhet gällande om en del av ett område får kallas tillgängligt om alla regler inte är uppfyllda. Det kan därför vara bra att beskriva områdets delar för att besökarna själva ska kunna avgöra var i området de kan komma fram innan de besöker platsen. I beskrivningen bör det också framkomma under vilken tid av året delarna i området är tillgängliga eftersom tillgängligheten kan variera under de olika årstiderna.

Utformningar som inte är helt optimala är ett problem i tillgänglighetsanpassade naturområden. Ofta är anläggningarna välplanerade, men fel har uppstått på grund av kommunikationsproblem. Resultatet stämmer inte alltid överens med den tänkta utformningen. Genom att förklara vad som måste finnas i utformningen för att den ska vara tillgänglighetsanpassad och varför det behövs tror jag att kommunikationssvårigheterna kan minska. Om anläggarna förstår vilka krav det finns för att en person med nedsatt rörelseförmåga ska kunna ta sig fram har de antagligen lättare att förstå på vilket sätt förändringar av ett gestaltungsförslag påverkar resultatet. För att området ska utformas på ett genomtänkt sätt är det bra att prata med både handikapporganisationer och personer med nedsatt rörelseförmåga. De kan ge tips på vad personer med nedsatt rörelseförmåga behöver på platsen och hur den bör anläggas för att uppnå ett gott resultat. Genom att fråga personer med olika erfarenheter och genom att titta på tidigare anläggningar tror jag att en stor del av de här problemen kan lösas.

Ytterligare ett hinder är att det finns en konflikt mellan friluftslivet och skyddade naturområden. Pettersson (2006) förklarar att ett naturområde ofta skyddas för att bevara biologisk mångfald och för att skydda utrotningshotade arter. Friluftslivet sliter på naturområden vilket skapar ett problem eftersom det kan leda till att syftet med att skydda området inte uppnås. Miljödepartementet (2014) skriver att vägar, stigar eller annat som påverkar marken i ett naturreservat endast får anläggas om syftet med naturreservatet tillgodoses. Slitaget kan således vara ett hinder för alla. Fallstudien visar att en tillgänglighetsanpassning då istället kan vara en lösning i områden där det finns en vilja att

människor ska kunna utnyttja området trots slitaget de orsakar. Har platsen många besökare minskar slitaget på naturen om en ordentlig väg finns eftersom den styr var i området besökarna rör sig. De jag intervjuat anser att det är i de tätortsnära och de populäraste platserna tillgänglighetsanpassningar är viktigast. Min undersökning visar också att det är de områdena som verkar lättast att genomföra tillgänglighetsanpassningar i. Det framkommer i undersökningen att vissa besökare inte uppskattar när det syns att människan har påverkat området, men påverkan och slitaget är antagligen redan högt i de tätortsnära och de populäraste naturområdena. Det innebär att en tillgänglighetsanpassning antagligen inte skulle vara en nackdel utan snarare en fördel även för dem i dessa fall eftersom slitaget kanske kan minska.

Kommunernas förutsättningar skapar olika möjligheter. Naturbussen är ett exempel. Det fungerar just nu bra i Lunds kommun, men i Uppsala kommun har de fortfarande svårt att få det att fungera. Jag tror att det är lättare att ordna en fungerande naturbuss i Skåne eftersom hela landskapet kan räknas som tätortsnära till skillnad från Uppland som är mer glest bebyggt. I Uppsala finns istället en annan fördelaktig förutsättning enligt mig. Den tätortsnära skogen finns i anslutning till staden. Besökarna behöver inte färdas lika långt för att komma till ett naturområde med skogskaraktär. En annan skillnad kommunerna emellan som undersökningen visar är hur hindret skapat av lövfällning hanteras. I Uppsala kommun försöker de blåsa de bort löven 2 gånger om året i de tillgänglighetsanpassade naturområdena. I Lunds kommun blåser de inte bort löven i något av naturområdena. Jag tror att förutsättningarna kan vara en orsak till skillnaden. I Lunds kommun blåser det mycket och vinden skyddas inte av vegetationen på samma sätt som i Uppsala kommun. Jag kan tänka mig att det inte är värt att blåsa bort löven 2 gånger per år i Lunds kommun eftersom löven antagligen blåser tillbaka bara efter några dagar. Jag tror inte att det problemet är lika stort i Uppsala kommun. Jag vill lyfta fram vikten av att undersöka utgångsläget både vid beslut om i vilka naturområden tillgänglighetsanpassningar i första hand ska utföras och även vid beslutet om vilken skötsel områdena ska ha. Genom att undersöka vilka möjligheter kommunen har tror jag att resultatet blir bättre. Kommunerna bör satsa på olika saker eftersom deras förutsättningar skiljer sig.

Tillgänglighetsanpassningar i naturområden ger personer med nedsatt rörelseförmåga bättre förutsättningar att kunna leva som de vill. Olsson (2005) skriver att alla har ett behov av att vistas i naturen, att den ger ett lugn och möjligheten att hämta kraft. Varför skulle då inte alla få möjligheten att vistas där? Naturen ger också en hälsofrämjande effekt genom att sänka pulsen, sänka blodtrycket och minska stressen (Naturskyddsföreningen 2013). I fallstudierna framkom det att Sveriges regler egentligen inte säger att naturområdena måste göras tillgänglighetsanpassade, men att det finns en politisk vilja att göra det så bra för kommuninvånarna som möjligt vilket innefattar att naturområdena görs tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga.

Tillgänglighetsanpassningarna gynnar även andra besökare. Undersökningen visar att många vill att vägarna i naturområdena ska vara lätta att ta sig fram på, framförallt besökare som inte är vana vid att röra sig i naturen. Ett mål vid tillgänglighetsanpassningar av naturområden är att de anpassningar som görs är ett måste för 10 procent, underlättar för 40 procent och är bekväma för alla. Det finns även besökare som anser att det inte ska synas att människan har påverkat ett naturområde. För att öka deras förståelse för att anpassningen ökar möjligheten för många att vistas på platsen är det bra att ha en diskussion med de olika besökarna. Jag anser att det är viktigt att också se till att det finns områden med olika mycket anpassningar. På samma sätt som det är självklart att personer med nedsatt rörelseförmåga ska kunna ha möjligheten att uppleva naturen anser jag att det är en självklarhet att de som vill ha en helt orörd natur också ska få möjligheten att uppleva det. En lösning för att tillfredsställa både besökare som vill uppleva orörd natur och besökare som behöver en tillgängligare

natur framkom i undersökningen. Det går att dela upp naturområdena genom zonering där naturpåverkan varierar i de olika zonerna. Då kan området ha både tillgänglighetsanpassade välskötta slingor och områden med vild karaktär. Tillgänglighetsanpassningarna kan då vara en fördel för alla eftersom det finns valmöjligheter.

Det finns möjligheter att få pengar till skötsel, men det är svårt att få tillräckligt. Det går att söka flera bidrag för tillgänglighetsanpassningar i naturområden. Det finns även en politisk vilja att göra områden tillgängliga för alla medborgare, men det finns inte obegränsat med pengar vilket innebär att allt inte går att genomföra på en gång. En svårighet undersökningen visar är att de pengar som finns framförallt läggs på investeringar istället för återkommande skötsel av de befintliga naturområdena. Det kan vara lättare att motivera varför ett tillgänglighetsanpassat naturområde behöver mer pengar till skötsel eftersom det krävs mer skötsel för att naturområdet ska fortsätta vara tillgängligt för personer med nedsatt rörelseförmåga. Om en planka på en spång är borta eller ett träd fallit över stigen går det oftast inte för en person med nedsatt rörelseförmåga att ta sig förbi hindret. Det spelar då ingen roll hur fin resten av vägen är eftersom besökaren inte kan nå den. Trots att det antagligen är lättare att motivera varför pengar behövs till skötseln av de tillgänglighetsanpassade naturområdena är det ändå svårt att få tillräckligt med pengar.

Jag tror att det är viktigt att fokusera på möjligheterna, men att vara medveten om vilka hinder platsen har för att kunna minimera de befintliga hindren. Genom att se platsens möjligheter och ta hjälp av personer med erfarenhet och kunskaper inom ämnet tror jag att områdets hinder kan avhjälpas på ett bra sätt. Problemet med en begränsad budget är svårt att åtgärda, men genom att satsa pengarna på det brukarna helst vill ha används de på bästa sätt. Det är också viktigt att se platsens helhet för att en satsning ska bli så bra som möjligt. I helheten är det viktigt att tänka på alla besökare. Fallstudien visar att tillgänglighetsanpassningar ska gynna så många som möjligt för att vara bra. Jag tror en risk kan vara att tillgänglighetsanpassningar upplevs som något negativt för besökare som inte har en nedsatt rörelseförmåga ifall anpassningarna försämrar deras möjligheter att uppleva platsens värden. Det är viktigt att anpassningarna istället gynnar de flesta för att öka möjligheten för att alla ska tycka att en ökad tillgänglighet i naturområden är något positivt. Jag tror att det ökar möjligheten att gör fler tillgänglighetsanpassade områden. Förutsättningarna för personer med nedsatt rörelseförmåga verkar bli bättre succesivt. Jag tror att det är ett arbete som kommer att kräva tid, men viljan finns att uppnå en rättvisa där även personer med nedsatt rörelseförmåga får möjligheten att uppleva naturens otroliga värden.

Metodreflektion

Mitt val av metod gav ett bra resultat. Jag tror att det hade varit svårt att få en djupare förståelse för vilka möjligheterna och hindren är vid tillgänglighetsanpassning av naturområden med en annan metod. Genom att dela upp mina intervjuer i olika teman såsom Kvale (1997) beskriver fick intervjuerna en tydligare struktur. De föreslagna frågorna kring varje tema gjorde det även lättare att förmedla vad mina teman innefattade. Jag fick ett brett perspektiv på problemen och möjligheterna både genom att intervjua personer med olika befattning och genom att intervjua personer från olika kommuner. Förutsättningarna i kommunerna varierar vilket gör att de arbetar på olika sätt och stöter på olika problem och möjligheter. Platsbesöken gav också en bredare kunskap. Under intervjun med Karolina Vessby fick jag möjligheten att ställa frågor kring platsen vilket ökade min förståelse kring problemen ute på platserna där anpassningarna utförs. Det uppstod nya hinder och möjligheter under

intervjuens gång allt eftersom nya platser dök upp. En intervju med Marie Sager ute i Skrylle hade med stor sannolikhet ökat min förståelse ytterligare.

Det finns alltid någonting som kan förbättras. I mina intervjuer upplevde jag att frågorna hade kunnat formuleras bättre. Framförallt var det svårt för personerna jag intervjuade att förstå vad jag menade med möjligheter eftersom det innefattar många olika saker. Nu i efterhand upplever jag det hade varit bättre att byta plats på mina frågor under ämnet möjligheter. Det hade kanske blivit bättre att först fråga om andra besökare får fördel av tillgänglighetsanpassningen, vilka bidrag man kan få och om det finns några möjligheter i naturen som inte finns i staden för att sedan ställa frågan om den intervjuade personen kan komma på ytterligare möjligheter. Då kanske den intervjuade hade förstått mer vad jag syftade på när jag pratade om möjligheter. Däremot upplevde jag att det var lättare att besvara vilka möjligheter en specifik plats har.

Bilderna jag hade i mina intervjuer där jag frågade om hinder eller ifall det var bra lösningar var ett bra komplement. Det gav mig en bredare uppfattning om vilka problem som kan uppstå och varför problemen uppstår. Jag borde dock ha ställt samma frågor till Magnus Mattisson och Jan Erik Johansson som Agneta Säfsten och Cecilia Backe fick. Genom att ta bort frågan varför problemet uppstått fick jag svar på vad det fysiska problemet var och hur det kan åtgärdas. Det gav mig en förståelse kring hur jag själv skulle kunna utföra ändringar vilket var intressant, men det var inte givande för arbetets resultat. För att inte påverka svaren mina intervjupersoner gav borde jag också ha blandat mina bilder med bra lösningar och hinder tillsammans. Jag upplevde att vissa av de personer jag intervjuade sökte efter hinder där jag frågade efter hinder istället för att vara neutrala och både se till hindren och möjligheter på bilderna.

Kortfattat tycker jag att mitt val av metod var bra, men att frågorna hade kunnat flyttas om och bilderna hade kunnat blandas.

Fortsatta studier

Arbetets fallstudie har genomförts i kommuner med många invånare. Kommunerna har en stark vilja att tillgänglighetsanpassa sina naturområden i den mån det är möjligt och rimligt. Det skulle vara intressant att undersöka vad svaren blir i mindre folktäta städer. Undersökningen visade att det egentligen inte finns någon lag som säger att tillgänglighetsanpassningar i naturområden måste göras, men att det finns en politisk vilja att göra det. Jag kan tänka mig att kraven från allmänheten och politikerna att tillgänglighetsanpassa de skyddade naturområdena inte är lika hög i mindre kommuner. Om kraven inte är lika höga kanske det är svårare att få pengar till att tillgänglighetsanpassa naturområdena. Ett hinder fallstudien visar är att besökare utan en nedsatt rörelseförmåga kan uppleva att en tillgänglighetsanpassning förstör upplevelsen av platsen. Hur hanteras den konflikten i en kommun med färre invånare? Jag tror att svaren kan skilja sig relativt mycket i en mindre folktät kommun eftersom förutsättningarna är annorlunda.

5. Referenser

- Boverket (2011). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. (BFS 2011:5 – ALM 2)
<https://rinfo.boverket.se/ALM/PDF/BFS2011-5-ALM2.pdf> [2014-12-21]
- Boverket (2014). *Boverkets föreskrifter om ändring i verkets byggregler (2011:6) - föreskrifter och allmänna råd*. (BFS 2014:3)
<https://rinfo.boverket.se/BBR/PDF/BFS2014-3-BBR-21-rattelseblad.pdf> [2014-12-21]
- European Commission (2014). *What is Natura 2000 ?*.
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm [2014-12-10]
- Funka Nu (2014). *Statistik*.
<http://www.funkanu.com/Design-for-alla/Tillganglighet/Statistik/> [2014-12-11]
- Kaplan Stephen (1995). The restorative benefits of nature toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, vol. 15, ss. 169-182.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0272494495900012>
[2014-12-17]
- Kvale Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Länsstyrelsen i Uppsala (uå a). *Naturreservat i Uppsala län*.
<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/Pages/reservat.aspx> [2014-11-15]
- Länsstyrelsen i Uppsala (uå b). *Ekbäcken – naturskog med gulpar*.
<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/osthammar/ekbacken/Pages/default.aspx> [2014-11-15]
- Länsstyrelsen i Uppsala (uå c). *Ersta – fågelrik gammelskog*.
<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/tierp/ersta/Pages/default.aspx> [2014-11-15]
- Länsstyrelsen i Uppsala (uå d). *Hjälstaviken – fåglar och vajande vasshav*.
<http://www.lansstyrelsen.se/uppsala/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/naturreservat/enkoping/hjalstaviken/Pages/default.aspx> [2014-11-15]
- Miljödepartementet (2014). *Miljöbalk*. (1998:808)
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/svenskforfattningssamling/miljobalk-1998808_sfs-1998-808/
[2014-12-17]

- Naturskyddsföreningen (2013). *Den tätortsnära skogens alla värden*.
<http://www.naturskyddsforeningen.se/nyheter/den-tatortsnara-skogens-alla-varden>
[2014-11-15]
- Naturvårdsverket (2014a). *Naturreservat – vanlig och stark skyddsform*.
<http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Naturreservat/> [2014-11-15]
- Naturvårdsverket (2014b). *Skillnaden mellan nationalpark och naturreservat*.
<http://www.naturvardsverket.se/Nerladdningssida/?fileType=pdf&downloadUrl=/Documents/publikationer/978-91-620-8389-2.pdf> [2015-01-24]
- Naturvårdsverket (2014c). *Natura 2000*.
<http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Natura-2000/> [2014-11-27]
- Naturvårdsverket (2014d). *Sveriges nationalparker*.
<http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Nationalparker/> [2014-11-15]
- Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam (2013). *Tillgängliga natur- och Kulturområden: En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade utomhusmiljöer*. Stockholm: Naturvårdsverket. (Naturvårdsverkets rapport, 6562).
<http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/6500/978-91-620-6562-1/> [2014-12-02]
- Olsson Roger (2005). *Friluftsliv-framtid-folkhälsa. Kungl. skogs- och lantbruksakademiens tidsskrift*, vol. 144, ss. 1-22.
<http://www.ksla.se/publikationer/kslat/kslat-8-2005/> [2014-12-17]
- Pettersson Mattias (2006). *Friluftslivets påverkan på naturskyddade områden: En granskning av skötseldokument för skyddade områden*. Linköpings universitet. Miljövetarprogrammet. (Magisteruppsats).
<http://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A22638&dswid=-7819>
[2014-01-26]
- Skogsstyrelsen (uå). *Natura 2000*.
<http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Skog-och-miljo/Skyddad-skog/Natura-2000/> [2014-12-25]
- Socialdepartementet (2000). *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken*. Stockholm: Socialdepartementet. (Proposition 1999/2000:79)
<http://www.regeringen.se/content/1/c4/14/78/e9da3800.pdf> [2014-11-24]
- Socialdepartementet (2008). *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialdepartementet. (Ds 2008:23)
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/19/18/516a2b36.pdf> [2014-12-11]

Socialdepartementet (2010) *Plan och bygglag*. (2010:900)

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Plan--och-bygglag-2010900_sfs-2010-900/ [2014-12-12]

Socialstyrelsen (uå). *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*.

<http://www.socialstyrelsen.se/funktionshinder/fn> [2014-11-12]

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2015). *Rörelsehinder*.

<http://www.spsm.se/sv/Stod-i-skolan/Funktionsnedsattningar/Rorelsehinder/>
[2014-01-26]

Sveriges riksdag (2014). *Betänkande 2013/14:AU8 Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering m.m.*

<http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/utskottens-dokument/betankanden/arenden/201314/au8/> [2014-11-12]

Wallsten Per (1982). *Vad tål vildmarken?: en studie av rekreativ bärförmåga*. Alnarp: Stad och land. (Stad och lands rapport, nr 10).